

וישב ג

— כי הו"ל להוסיף „רבותינו דרשו” ו-
כיו"ב, כדרכו בכ"מ שמביא „אגדה” ה-
מיישבת דברי המקרא,

ועוד, ע"ד הפשט אין בהכפלת תיבת
„יד” ד' פעמים יתור בכתוב — כי פעם
הא' והג' („ויתן יד”, „ויהי כמשיב ידו”)
מוכרחות הן בפשטות להמשך הסיפור:
היתור בפעם הב' „ותקשור על ידו” הוא
רק שבמקום שתי התיבות „על ידו” הי'
אפשר לכתוב רק תיבת „עלי” — „ריווח”
של תיבה אחת! ואין זה יתור הדורש
ביאור, כי (ע"פ פשוטו של מקרא) כדאית
הוספת תיבה אחת ליתר ביאור.

אמנם בנוגע לפעם הד' („ואחר יצא
אחיו אשר על ידו השני”) לכאורה יש
מקום לומר, שלא רק תיבת „ידו” מיות-
רת, אלא שכל ד' התיבות „אשר על ידו
השני” מיותרות, שהרי ברור מהמשך ה-
כתובים ש„אחיו” (שיצא באחרונה) הוא
זה „אשר על ידו השני”, ואין צורך ב-
סימן זה: ועפ"י יש לתרץ לכאורה ש-
יתור זה מלמדנו על שאר ה„ידות”, שיש
רמז בכך ש„ארבע ידות כתובות כאן” —
„כנגד ד' חרמים . . ד' דברים”.

אבל כד דייקת שפיר, גם בפעם הד'
אין כאן יתור (ע"ד הפשט, הדורש ב-
אור) — כי:

א. בסיפור לידת פרץ וזרח (בניהם
של יהודה ותמר) נאמר בפרשתנו: ויהי
בלדתה ויתן יד (הוציא האחד ידו לחוץ)
ותקח המילדת ותקשור על ידו שני
לאמר זה יצא ראשונה, ויהי כמשיב ידו
(לאחר שקשרה על ידו השני החזירה?) ו-
הנה יצא אחיו גו' ויקרא שמו פרץ, ואחר
יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא שמו
זרח.

על התיבות „אשר על ידו השני”
פרש"י: ארבע ידות כתובות כאן כנגד
ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו.
ויש אומרים כנגד ד' דברים שלקח
אדרתי שנער ושת"י חתיכות כסף של
מאתים שקלים ולשון זהב.

ולכא' יש לתמוה, איך מתאים פירוש
זה עם הכלל שכלל רש"י כמ"פ, שבפ"י
רושו על התורה לא בא אלא לפשוטו
של מקרא — שהרי פירוש זה בפסוק,
שד' הפעמים שנא' כאן „יד” הם כנגד „ד'
חרמים שמעל עכן” (או „ד' דברים ש-
לקח”), לכאורה אינו אלא רמז בעלמא
שאינו לו שייכות לפירושן הפשוט של
תיבות אלו.

ודוחק גדול לומר שבלימוד ע"ד ה-
פשט (פרש"י) מתורץ ע"י הכפלת תיבת
„יד” ד' פעמים, שהוא יתור לשון בכתוב

(7) ל' רש"י בראשית ג, ח.

(8) ומתורץ בפשטות הטעם שהעתיק רש"י בה-
ד"ה גם התיבות „אשר על . . השני” שלכאורה אינו
שייכות לתוכן פירושו. וראה לקמן סעיף ה.
(9) ראה יפ"ת (השלם) לב"ר (פפ"ה, יד): ואע"ג
דלא מיייתרו כל ד' הידות כו' מדמהני לדרשא כולוה
נמי לדרשא. וראה גם נור הקדש (השלם) שם.

(1) לה, כח"ל.

(2) ל' רש"י שם, כח.

(3) שם, ל.

(4) ע"פ יהושע ז, כא. וראה לקמן סעיף ה.

(5) כ"ה בכמה דפוסים וכת"י (או — „וב"י”).
ובדפוסים אחדים, „ושני”. ולכא' הוא טה"ד.

(6) רש"י בראשית ג, ח, שם, כד. ובכ"מ.

פעמים יד כתיב כאן¹⁴ וכיו"ב¹⁵? ובפרט ש"ארבע הידות" הוא ל' הכתוב בפי' שונה – חלקים¹⁶.

(ב) מדוע הוזקק רש"י לשני פירושישם¹⁷? – וכמשנית כמ"פ, דכאשר רש"י מביא שני פירושים, הרי זה משום שבכל אחד מהם יש קושי שאין בהשני, אלא ש- הפירוש הראשון הוא קרוב יותר לפשט ולכן מביאו ראשונה.

(ג) בפירוש הא' לא פירט רש"י אילו הם ד' החרמים שמעל עכן, ואילו בפירושושני מפרט רש"י ד' הדברים שלקח – "אדרת שנער ושתי חתיכות כסף . . ולשון זהב!"

וביותר תמוה: בבראשית רבה¹⁸ – בפשטות, מקורו של פירוש רש"י זה – הוא באופן הפוך: בפירוש הא' מפורטים החרמים שמעל עכן – "ואלו הן ד', חרמו של עמלק וחרמו של סיחון ועוג וחרמו של יריחו וחרמו של כנענים (נ"א מדין¹⁹)", ואילו בפירוש השני שם נאמר רק, "כנגד ד' דברים . . הה"ד²⁰ ואראה בשלל אדרת שנער אחת טובה וגו'" (מ' בלי להעתיק המשך הכתוב שבו נפרטו שאר הדברים²¹)!

(א) בתיבות אלו – "אשר על ידו ה- שני" – בא הכתוב להדגיש את הטעם לקריאת שם "זרח" (שנאמר בכתוב תיכף לאח"ז), וכפרש"י "ויקרא שמו זרח – ע"ש זריחת מראית השני²²".

(ב) ועיקר: מצינו כמ"פ שהכתוב מכ- פיל ענין (אף שיש בזה יתור של תיבות אחדות) – לשם תוספת הבהרה או אפילו רק ליופי הלשוני.

ולדוגמא – בפ' בראשית²³: "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו גו' ויש- בות ביום השביעי גו' ויברך אלקים את יום השביעי גו'" – ג' פעמים "ביום ה- שביעי", ולא פי' שם רש"י טעם הכפלה ז²⁴ (שהי' אפשר לכתוב "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו גו' וישבות בו מכל מלאכתו גו' ויברך אותו אלקים ויקדש גו'" – ולא הי' ספק שהמדובר "ביום השביעי")!

ועכצ"ל, שאין ביתור עד"ז קושי ע"ד הפשט – שלכן לא מצינו בנדר"ד בפר- שתנו, שפשטני המקרא יעמדו על כך ש"ארבע ידות כתובות כאן", אף ש"ל שסמכו על פרש"י – והדרא קושיא ל- דוכתא.

ב. גם יש להבין כמה דיוקים ב- פירוש רש"י זה – ומהם:

(א) מהו דיוק הל' "ארבע ידות כתובות כאן" (כאילו שהן ארבע ידות שונות)? והרי כוונת רש"י היא לד' פעמים "יד" – וא"כ הול"ל "נכתב יד ד"פ²⁵, או "ד' ידות"

(14) וכהלשון בתוס' הדר זקנים כאן.

(15) ואף שעד"ז הוא הלשון בבראשית רבה (פפ"ה, יד) "כמה ידות כתיב כאן" – הרי נת' כמ"פ שאין רש"י מעתיק לשונות חז"ל דוקא כצורתן, אלא באופן וסגנון שמתאים לפשט"ם.

(16) ויגש מז, כד. אבל ראה תרומה כו, יז (ועוד) שלרש"י – אין צורך לבאר מש"כ הראב"ע שם.

(17) ולהעיר שבמדרש לקח טוב כאן הביא רק טעם השני (אף שבמדרש רבה הובאו ב' הטעמים).

(18) פפ"ה, יד.

(19) כ"ה בהוצאת ראם (וצילום שלה). וראה מפרשי המדרש. וראה ב"ר הוצאת אלבק שם.

(20) יהושע ז, כא.

(21) כ"ה בב"ר לפנינו. וראה ב"ר הוצאת אלבק שם. – וביפה תואר לב"ר שם (ומלאכת הקודש על

(10) ראה גם נחלת יעקב, יריעות שלמה (מהרש"ל) ועוד על פרש"י.

(11) ב, ב"ג.

(12) וראה ספורנו שם.

(13) ראה פרש"י ר"פ ח"ש.

ג. ויש לומר הביאור בכל זה:

כוונת רש"י בפירוש זה אינה לתרץ תור בלשון הכתוב, אלא לבאר ענין כללי בסיפור זה: גם בלימוד ע"ד הפשט מובן, שבסיפורי התורה בכלל²², ושל האבות והשכטים בפרט, בא הכתוב ללמדנו ולהשמיענו תוכן מסויים – אם ענין הנוגע לידיעת חייהם הם, או שזהו בגדר „מעשה אבות סימן לבנים“, ענין המרמז על מאורעות של בניהם אחריהם

– וכפי שמצינו כמ"פ בפרש"י בפר- שיות הקודמות²³ (שמפרש כמה מאורעות של האבות איך שהם רומזים על דברים העתידים לבא בחיי בניהם), ובמיוחד במאורע כעין זה לעיל – בלידת יעקב ועשו: „ואחרי כן יצא אחיו וידו אחוזת בעקב עשו“²⁴, שפרש"י שם²⁵ תוכן ענין זה ובפרטיות: „בדין ה' אווז בו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה כו' ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול את ה- בכורה מן הדין, וכן פרש"י הטעם שהי' אווז „בעקב עשו“ – „סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד נוטלה הימנר“ –

וא"כ צריך להבין בנדו"ד – מהו תוכנו של סיפור זה ע"ד לידת פרץ וזרח, שאותו בא הכתוב ללמדנו, ש- תחילה „הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר שקשרה על ידו השני החזירה“ ויצא אחיו, ואחר יצא זה „אשר על ידו השני“, ומהו הטעם שזרח יצא לאחרונה אף ש- הוציא ידו תחילה?

[ואין לומר שגם כאן עיכב פרץ את זרח²⁶ כדי שיצא הוא ראשון והוא יהי' הבכור²⁷ – דביעקב ועשו, הרי כיון שעשו ה' רשע, מובן הטעם שיעקב לא רצה שעשו יצא ראשון²⁸ (וכן לאידך – עשו, להיותו רשע, לא הניח ליעקב לצאת ראשון): אבל בנדו"ד, הרי כבר פרש"י – הן בפ' תולדות²⁹ והן – כאן בפרשתנו³⁰ – ש„שניהם צדיקים“, ומדוע יצא פרץ לפני זרח שהוציא את ידו תחלה?]

ודבר זה מסביר רש"י בפירושו³¹:

(26) ראה פרש"י כאן (בטעם קריאת שם „פרץ“) „פרצת – חזקת עליך חזק.“
(27) היינו בכור לאמו. ולהעיר מפענח רזא ומושב זקנים כאן.

(28) כי בפשטות, אם עשו ה' ראוי לבכורה אין מקום שיעקב ישתדל לעכב עליו מלצאת ראשון (היפך הטבע דהנכנסת אחרונה תצא ראשונה – רש"י שם): אלא שאם יעקב לא ה' „ראשון ליצירה“ לא ה' מקום לעכב כו' כי אין אחיותו „בדין.“ ואכ"מ.

(29) כה, כד.

(30) לח, כו.

(31) ומה שכתב רש"י זה כאן דוקא, ולא בתחית לת הענין (בפעם הא' שנאמר „יד“) – כי הקושיא היא לאחר הפעם הא', ובתקפה בפעם הד' שנאמר „יד“.

אלא שעצ"ע מדוע העתיק בהד"ה גם התיבות „אשר על (ידו) השני“, וי"ל, שכזה מרמז רש"י, שע"פ פירושו מתורץ בפשטות (ובאופן מרווח) היתור של ד' תיבות אלו (אבל אינו, כי ביאור טעם קריאת

פרש"י כאן), שגירסת רש"י בב"ר שנפרטו כל ד' ה- דברים, ולכאורה אין דבריו מוכרחים. ובפרט שבי- רש"י לב"ר שם פ' ד' הדברים באו"א (כדלקמן) הערה 40.

(22) ראה רש"י בראשית א, א ובמפרשי רש"י שם. לקו"ש ח"ה (ע' 3 ואילך).

(23) ראה לדוגמא: רש"י לך יב, ו. שם, ח. שם יד, יד. ועוד (ובכולם לא הקדים רש"י „ורבותנו דרשו“).

(24) תולדות כה, כו.

(25) והקדמת רש"י שם „שמעתי מדרש אגדה הדורש לפי פשוטו“ – הוא מפני שתוכן הפירוש (שיעקב נוצר מטיפה ראשונה כו') הר"ע של אגדה, אבל כללות הענין, שיש בסיפור זה תוכן ומשמעות, הוא (גם) לפי „פשוטו“.

יד", "ותקשור על ידו", "כמשיב ידו",
"אשר על ידו השני";

וכיון שכן, מסתבר לומר, שהתוכן וה-
"סימן" מרמז ג"כ למאורע בעתיד השייך
ל"יד", והקשור במספר של ד' – ולכן
פרש"י, כנגד ד' חרמים שמעל עכן . ד'
דברים שלקח".

ובזה מובן ג"כ טעם העדיפות בפי-
רושו הראשון של רש"י לגבי הפירוש
השני: כיון ש"ארבע ידות כתובות כאן"
– ד' ענינים בקשר ל"יד" וכ"א בתוכן
שונה ("ויתן", "משיב כו', כנ"ל) – מס-
תבר לומר, שגם בה"סימן" אירעו ד'
מאורעות שונים; ולכן פירושו הראשון
של רש"י הוא, "כנגד ד' חרמים שמעל
עכן", שהן ארבע פעולות שונות, בד'
זמנים שונים: משא"כ לפירוש השני,
שהם כנגד "ד' דברים שלקח", אין כאן
ד' לקיחות ("ידות") שונות, כ"א ד' פרטים
בלקחה אחת.

ה. אלא שמ"מ לא הסתפק רש"י בפי-
רוש הא' ומביא גם דברי ה"ש אומרים"
– "כנגד ד' דברים שלקח" – כי יש
יתרון (גם) בפירוש השני.

ויש לומר, שרש"י מרמז זה ע"י ה-
שינוי ("הנל סעיף ב'), שבפירוש הא' לא
פירט החרמים ובפירוש הב' פירט ד'
הדברים.

והביאור בזה:

הטעם בפשטות מה שלא פירט רש"י
מה הן ד' החרמים הוא – מפני שבפשוטו
של מקרא אין הכרע מה הם החרמים
שבהם מעל עכן, שהרי בקרא מפורש רק
ע"ד המעילה בחרם של יריחו, אבל לא
ע"ד שאר המעילות³⁵.

"ארבע ידות כתובות כאן, כנגד ארבע
חרמים שמעל עכן שיצא ממנו", כלומר,
שענינו של סיפור זה הוא "סימן" הרומז
והשייך ל"בן" לאחר כמה דורות; ולכן
נדחה זרח ויצא לאחרונה ולא זכה
בבכורה³², היות שיצא ממנו³³ עכן שמעל
בד' חרמים³⁴.

ד. עפ"י מתורץ ג"כ הטעם שלא הק-
דים רש"י כאן "ורבותינו דרשו" (וכיו"ב):

רש"י כותב הקדמה כזו במקום שיש
קושי בלשון המקרא, המתיישב רק ע"פ
דרש או רמז; אבל בנדוד" לא בא רש"י
להפקיע הכתובים מידי פשוטם (וגם –
לא בא לדרוש יתורא דקרא), אלא
כוונתו היא לבאר ה"סימן" שבמאורע זה
(וכנ"ל, שכן רגיל (גם) ע"פ פשוטו של
מקרא, שיש תוכן ורמז במאורע זה, וכמו
"וידו אוחת בעקב עשו" שפרש"י (כנ"ל)
"סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו
כו", ולא הקדים שווהי אגדה או דרשה).

וזהו דיוק לשון רש"י – "ארבע ידות
כתובות כאן" (ולא "ארבע פעמים כתיב
יד" וכיו"ב) – להדגיש, שאין כוונתו ל-
עצם ההכפלה בלשון הכתוב, כ"א, שב-
לידה זו כתובות "ארבע ידות" – ד' עני-
ני "יד" שונים ("ידות" ל' רבים) – "ויתן

שם, "זרח" – ה"ז מפורש בקרא. וראה תרגומים
ע"ה פ"ט).

32) ראה רמב"ן כאן "פרץ הוא הבכור". וב-
בחי: הבכור הגמור . . פרץ שהוא הנפטר מן הרחם
תחילה . . וכן הכתוב יזכיר שמו תחילה (ויגש מו, יב.
וכן פינחס כו, כ).

33) להעיר מברכת יעקב לאפרים ומנשה (ויחי
מח, יט ובפרש"י שם ושם, כ). וראה רש"י שם, ח.
ועד"ז בכ"מ. – ולהעיר מהשקו"ט במפרשים ב'
פרש"י וירא (כא, יז) "באשר הוא שם". ואכ"מ.

34) ואף שגם מפרץ יצאו מלכים לא כשרים
(שמעשיהם פגעו בכלל ישראל – ראה לקמן ס"ו) –
היי כיון שיצאו ממנו מלכי בית דוד, עד למלך
המשיח, מוכן שזה מכריע (משא"כ בזרח).

35) ראה רש"י סנהדרין מג, ב (ד"ה שנים)
וכיוצא בו עשה בעצירות אחרות ולא נהפך למ"מ.

פגעו בכלל ישראל⁴¹, אין זה ענין של חטא פרטי שלו אלא חטא הנוגע להכלל כולו.

[כי פשוט, דמה שא' מיוצאי חלציו של זרח הנהו רשע (ואפילו רשע גדול ביותר) אין זה טעם שעבור זה יפסיד זרח את בכורתו, וכ"ש וק"ו שהכתוב יספר אודות זה תיכף בלידת זרח].

וזהו הקושי בפירושו הראשון של רש"י (שלא להסתפק רש"י בו בלבד), שלפיו נרמזו כאן (גם) ג' המעילות הראשונות של עכן, שלא פגעו בכלל ישראל⁴², אלא הן חטאיו הפרטיים (ועד שלא נחית הכתוב לספר אודותם) – וא"כ מדוע רמז הכתוב בלידת זרח כסיבה להפסד הבכורה?

משא"כ לפירוש השני שהרמז ב"ד" הידות" הוא רק בשייכות להמעילה ב- חרם של יריחו, שפגע בכלל ישראל כ- מסופר במקומו (בס' יהושע)⁴³.

ז. מינה של תורה בפרש"י זה:

איתא בספר הבהיר⁴⁴, ש"זרח" ו"פרץ" הם שמש ולבנה, וענינם של שמש ולבנה בעבודת ה'" – "שמש" מרמז על עבודת הצדיקים, שעבודתם היא "תמידים כסד" רמ", בלי שינוי (כמו אור השמש שאין בו שינויים), ולבנה מרמזת על בעלי תשובה (כמו מולד ומילוי הלבנה שבא לאחר חסרונה).

ולכן מפרץ (שכנגד) לבנה יצאה מל-

ואע"פ שמאמירת עכן⁴⁵, "וכזאת וכזאת עשיתי" יודעים (כפרש"י שם) שמעל "גם בחרמים אחרים" – הרי אין יודעים מזה (א) בכמה חרמים מעלי, (ב) ובאיזה חרמים מעל (ועד ש"א שמעל בג' או ה' חרמים⁴⁶, וגם מצינו שקו"ט ארוכה במפרשים⁴⁷ מה הם החרמים).

וזהו העדיפות בפירוש השני על פירוש הראשון – כי ה"ד" דברים ש- לקח" מפורשים בפשוטו של מקרא. ולכן מדייק רש"י לפרט את ארבעת הדברים – כי בשטחיות מפורש בקרא⁴⁸ רק שלשה דברים, "אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד" (אדרת, כסף, זהב), ולכן מפרט ומפרש רש"י שהיו- כאן "שתי חתיכות כסף של מאתיים שקלים"⁴⁹.

משא"כ ד' המעילות של עכן (שבפי' רוש הראשון), כנ"ל, שלא מצינו אותן מפורטות בפשוטו של מקרא.

ו. ועוד י"ל, ובהקדם: מובן ופשוט, דזה שזרח לא זכה בבכורה מפני שיצא ממנו עכן, הוא דוקא מפני שמעשיו של עכן (שנרמזו בארבע ידות הכתובות כאן)

(36) יהושע ז, כ.

(37) ע"ד הפשט. משא"כ ע"ד הדרש – ראה מפרשים שצוינו לקמן הערה 39 שלמדים מהלשון "וכזאת וכזאת" וכיו"ב [אלא שבכל אופן, מזה גופא שיש בזה פלגותא מובן שגם ע"ד הדרש אינו פשוט כו].

(38) סנהדרין שם [אלא שבחדאג' מהרש"א שם מגי' "ד" במקום ה" (כנירושלמי שם פ"ו ה"ג, ומצינו לרד"ק יהושע שם – דמשמע שכן היתה גירסתו בש"ס)].

(39) ראה ר"ח ומפרשי ע"י סנהדרין שם. מפרשי בר שם. מפרשי רש"י כאן. ואכ"מ.

(40) וברש"י לבר שם פ"ב באופן אחר (שהיו שתי אדרות). וראה נור הקדש לבר שם (ועוד). ואכ"מ.

(41) ראה יהושע שם, יא ואילך. סנהדרין שם. וראה גם יהושע (כב, כ) "עכן... מעל... ועל כל עדת ישראל ה' קצף". ולהעיר מרש"י לך יב, ה.
(42) ראה סנהדרין שם.
(43) סקצ"ו (הובא ברמב"ן ובחי' כאן. וראה גם גר"א ועוד).
(44) אהר"ת ואתחנן ע' קי. ועוד.

שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים
גמורין יכולין⁵⁴ לעמוד בר⁵⁵.

ובזה מובן גם הרמז בסיפור אופן
לידת פרץ וזרח:

כיון שזרח (מצ"ע) ענינו עבודת
הצדיקים, לכן התחיל הוא לצאת תחילה,
כי התחילה וראשית הכוונה היא, ש-
כאז"א יהי' במדרגת צדיק⁵⁶; אבל עי"ז
שיצא ממנו עכו, הוצרך להתגלות מעלת
התשובה⁵⁷ [וכפשוטו של ענין, שעכן הי'
בעל תשובה, שהתודה על חטאיו ויש לו
חלק לעוה"ב⁵⁸] – וזהו מענינו של פרץ
– „פרצת עליך פרץ“, תיקונו של „עכו“
על ידי פריצת הגדר, ע"י עבודת ה-
תשובה.

(משיחות ש"פ וישב ופ"ר מקץ תשל"א, תשמ"ז)

כות בית דוד – שדוד „הקים עולה של
תשובה“⁵⁹, עד למלך המשיח – שאחד
מהחידושים של משיח הוא, כמאמר ה-
זהר⁶⁰, משיח אתא לאתבא צדיקיא ב-
תיובתא, שגם צדיקים יגיעו למעלת ה-
תשובה. וזה מרומז בשם „פרץ“ – ע"ש
„פרצת עליך פרץ“⁶¹, המורה על ענין
של פריצת הגדר⁶², שזהו ענינה של עכו-
זת התשובה⁶³, שהיא „בחילא“ בכלל ו-
„בחילא יתיר“⁶⁴, למעלה ממדידה ו-
הגבלה⁶⁵ („בכל מאדך“).

והטעם שפרץ יצא תחילה והוא ה-
בכור⁶² – כי עבודת התשובה היא למע-
לה מעבודת הצדיקים, וכמאמר⁶³ „מקום

(45) ע"ז ה, רע"א.

(46) הובא בלקו"ת שמע"צ (צב, ב), שה"ש (ג),

סע"ב) ונוד. וראה זח"ג קנג, ב.

(47) פרשתנו לח, כט. – וראה אגדת בראשית
ספס"ג (ורש"י לב"ר פפ"ה, יד) „פרץ זה משיח
שנאמר (מ"כה ב, יג) עלה הפורץ לפניו“.

(48) ראה ראב"ע ורמב"ן עה"פ.

(49) ראה בארוכה „ספר המאמרים – מלוקט“
ח"א ע' שסז ואילך. וש"נ.

(50) כ"ה בכ"מ, ע"פ זח"א קכט, ב (ושם:
ברעותא דלכא יתיר ובחילא סגיא).

(51) ראה לקו"ת תצא לט, א ואילך. שה"ש נא,
א. ובכ"מ. – וראה שעת" ח"ב חינוך פמ"ח מעלת
„בכל מאדך“ דבע"ת לגבי „בכל מאדך“ דצדיקים.

(52) וראה אגדת בראשית שם.

(53) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד (כדעת ר'
אבהו ברכות לד, ב).

(54) כ"ה ל' (גירסת) הרמב"ם („אין . . יכולין
לעמוד“ – ולא „אין עומדין“ כבש"ס שם), והיינו
שאין זה אפילו ביכולת שלהם. ובזח"א שם: לית לון
רשו לקיימא בר.

(55) ראה לקו"ת שה"ש (מד, ג ואילך) ועוד –
שדוקא ע"י עבודת הצדיקים נעשה דירה בתחתונים.
ולהעיר ממשנת (תו"ח תולדות יב, ג"ד. ובסוף
הפרשה). שם ס"פ וישלח. (ועוד) במעלת צ"ג
שנעשה בע"ת, „שאין בע"ת יכול להגיע לשם כלל“.
(56) ראה יריעות שלמה (מהרש"ל) על פרש"י
כאן, ד"ד' חרמים היינו נגד חוט השני שרומז על
החטא שנאמר (ישע"א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים
כשלג ילבינו (וראה תו"ש פרשתנו לח, כח אות
קכה. וש"נ. קהלת יעקב מערכת זרח).
(57) משנה סנהדרין שם.

מקץ

ארץ כנען . . והבא מארץ אדום לארץ מצרים אין לו לעבור בארץ כנען⁷.

ועוד ועיקר⁸: ביאורו זה של הרמב"ן מיישב רק מדוע יש חשש גם מפני בני ישמעאל ובני עשו הרחוקים – אבל עיקר התמי' במקומה עומדת: מדוע נקט רש"י "בפני בני ישמעאל ובני עשו" (שב- זה שולל שאר אומות), ולא כתב בלשון סתמי וכללי "בפני האומות" (או כלשון הרשב"ס "בפני האנשים") – וכולם בכלל?

(ב) הרא"ם תי' שלא נקט בני ארץ כנען מפני "שכל אנשי ארץ כנען ה' להם תבואה כמותם", משא"כ "בני עשו וישמעאל השוכנים סביבות ארץ כנען (ש)לא ה' להם תבואה כאנשי כנען".

אבל גם זה קשה (כמו שהקשו במפרשי שים¹⁰): מפשטות לשון הכתוב לעיל¹¹ "ויהי רעב בכל הארצות", וכן ממש"נ לאח"ז בעת הליכת בני יעקב למצרים "ויבואו גו' בתוך הבאים כי ה' הרעב

א. בפסוקי "וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו פרש"י: למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, כי באותה שעה עדיין ה' להם תבואה.

וידועה התמי': מדוע נקט רש"י "למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו", שלא גרו בארץ כנען (כמפורש בקרא, שבני ישמעאל שכנו "מחילה עד שור אשר על פני מצרים", ועשו ובניו ישבו בארץ שעיר) – ולא אמר שלא יראו עצמם בפני שכניהם בארץ כנען גופא?

במפרשים מצינו כמה תירוצים ע"ז – אבל כולם דחוקים לכאורה, ולדוגמא:

(א) הרמב"ן בפירושו תירץ "ואולי היו בני ישמעאל ובני עשו באים מארץ אחוזתם אל יוסף לשבור והיו באים דרך ארץ כנען עוברים עליו ואמר להם שלא יראו עצמן שבעים בפניהם כי יחשדוהו שיש ליעקב תבואה ויבואו אליו לאכול עמו לחם בביתו".

אבל כבר תמה עליו הרא"ם ד"א, ארץ אדום וארץ מצרים שתיהן בדרומה של

(7) ומכש"כ ארץ ישמעאל שהיא "מחילה עד שור אשר על פני מצרים", כנ"ל.

(8) נוסף על הדחוק, לכאורה, בעצם סברתו ש- יעקב חשש ש"יבואו אליו (בדרכם למצרים) לאכול עמו" – דמה בכך? וממנ"פ, אם יש לו די תבואה בטח יכניס האורחים ובפרט – ממשפחתו (ומובן שבשביל חשש זה שלא יבואו לביתו – לא ישלח בניו לשבור בר במצרים!).

(9) כאן. וראה גם רד"ק.

(10) נחלת יעקב כאן. וראה חדא"ג מהרש"א תענית שם.

(11) מא, נד. – בראב"ע ורמב"ן שם שהכוונה רק להארצות אשר סביב ארץ מצרים. אבל מסתימת רש"י שם מוכח שס"ל דקאי על כל הארצות. וראה הערה 13.

(1) פרשתנו מב, א.
(2) מתענית י, ב. וראה לקמן סעיף ב.
(3) בדפוס ראשון ושני דרש"י (וכן בל' רש"י שברמב"ן, חזקוני, רא"ם ועוד) – "אל" (כבתענית שם). וראה השקו"ט ברא"ם ועוד מפרשי רש"י. ואכ"מ.
(4) ס"פ ח"ש.
(5) וישלח לו, ח. וראה ר"פ וישלח. שם לג, טז.
(6) ע"ד לעיל (וישלח לו, ל). להבאשיני ב'ושב הארץ גו' ונאספו עלי גו'. וראה ג"כ תולדות כו, יד (הובא לקמן בפנים).